

uralkodóval ellentétben – milyen boldogulási lehetőséget biztosítottak az ország zsidó lakosságának. Az épület pusztulása és a legyilkolt férfiak, nők, gyermekek tragédiája meg éppen azt követeli meg, hogy ne csak a kiásott csontokat temessük el kegyelettel – mint ahogy a Chevra Kadisa azt akkor megtette –, és ne csak imát mondjunk az áldozatokért – mint ahogy a wormszi Memor-könyvben a budai vértanúkról megemlékeztek –, hanem tegyünk meg mindent, hogy ez az épületmaradvány a valóságban is *kegyeleti emlékhely legyen az egész zsidóság számára*. Másrészt ennek a késő gótikus stílusú műemléknek nemcsak a zsidóság szempontjából van nagy jelentősége: kiemelkedő alkotása ez a magyar építészettörténetnek is, hiszen ilyen nagyméretű kéthajós-középoszlopos imacsarnok *példa nélkül áll a magyar emlékhelyanyagban*. Meg kell azonban állapítani, hogy még a lelkes műemlékvédők, illetékes szakemberek nagy része is, ha egyáltalán tud róla, azt hiszi, hogy legfeljebb az alapfalak maradtak meg, mint annyi más középkori emlékünknél. De itt *a föld alatt emeletmagas falak áll-*

nak, s csak a földet kell kilapátolni közülük. Ezért a műemléktügy számára is rendkívüli fontosságú a feltárás és helyreállítás. Talán *ez lenne a magyar régészet és műemlékvédelem legnagyobb szenzációja, amit a budapesti világiállítás idejére a világ elé tárhatnánk*. Zsidó hitközség, Műemlékvédelmi Hivatal, Világiállítási Programiroda, Fővárosi és Kerületi Önkormányzat, Budapesti Történeti Múzeum, hazai és külföldi szponzorok, adományozók, a magyar kultúra és a zsidó történelem lelkes hívei! Fogjunk össze, *ássuk ki újra az eltemetett zsinagógát!*

IRODALOM

- Büchler Sándor: *A zsidók története Budapesten*, Bp. 1901.
 Ujvári Péter (szerk.): *Magyar Zsidó Lexikon*, Bp. 1929.
 Scheiber Sándor: *Feltárják a középkori budai zsinagógát*, *Új Élet*, 1965. augusztus 15.
 Feuer Istvánné: *Magyarországi középkori zsinagógák az általános európai fejlődés tükrében*, Bp. 1971.
 Schulhof Izsák: *Budai Krónika (1686)*, Bp. 1979.
 Helmut Eschwege: *Die Synagoge in der deutschen Geschichte*, Dresden, 1980.
 Zolnay László: *Buda középkori zsidósága és zsinagógái*, Bp. 1987.
 Turjányi Papp Melinda: *A budavári lakónegyed*, Bp. 1988.
 Gerő László (szerk.): *Magyarországi zsinagógák*, Bp. 1989.
 Budai Aurél: *Az elásott zsinagóga*, Szombat 1992/8. szám.

Egy mentőakció emléke

Szomorúan ismert a budai zsidóság sorsa 1686-ban. Nagyon kevesen menekültek meg a visszafoglalók győzelmi mámorától. Ez sajnos a kor szokásainak ismeretében várható volt. Külföldi hitközségek már az ostrom kezdetekor Oppenheimer Sámuel bécsi „Kaiser-jude” Hoffaktor és hadseregszállító közbenjárását kéri az udvarnál. Ez részben eredményes is volt, mert Lotharingiai Károly hercegnek, a fővezérnek nevében többször is kihirdették a vívóárokban: kíméljék majd a várbeli zsidók életét. Schulhof emlékirataiból tudjuk, hogy nem teljesen így volt! Fontos tevékenységet fejtett ki a várbeli zsidók megmentése érdekében egy prágai zsidó ifjú, Szender Tauszk, kinek családjában hagyományos volt a foglyok kiváltásában, a „pidjan sevujim” emberszerető munkájában való fáradozás. Az ő dicséretét hirdeti az egyik budai menekült, Áhron ben József *Ein schön neu Lied von Ofen* című jiddis versében. Tauszk már hetekkel az ostrom győzelmes befejezése előtt a táborban tartózkodott, és eljárt a fővezérnél a várbeliek megmentése ügyében. A rohamozó csapatokkal siet a városba, nyakába akasztva a fővezér menlevelét, igyekszik a még fellelhető zsidókat a templomba terelni, amely előtt kitzüzi a császári zászlót, és őrséget helyez oda. Magas váltságdíjat ígér a foglyokért, és vállalja a kezességet a megállapodott összegért. Így sikerül neki 274 embert megmenteni, és nem feledkezik meg a rémület ez óráiban a tóratekercesek összegyűjtéséről sem, 35-öt sikerült összeszednie.

Rabbi Szender Tauszk az ostrom után is folytatta a

„pidjan sevujim”, a foglyok kiváltásának kegyes cselekedetét. Pénzgyűjtő körútra indult el ennek érdekében Európába, és ennek fennmaradt írásos emléke is a boroszlói Stadtbibliothek egyik röplapjában. Az irományt maga Tauszk nyomatta ki.

Bemutakozik, hogy írásai vannak községektől, rabbiktól, de világi uraktól, fejedelmektől, császároktól is, hogy ő megmentett 200-nál több rabot és 35 tóratekerceset. Tömör összefoglalásban elmondja nagyjában a *Schön neu Lied* tartalmát, mely tán emlékeztető szövegül is szolgál neki, noha amaz viszont adatait, amennyiben a váron kívül történetekre vonatkoznak, éppen Tauszktól szerezhetette csupán. Végül elpanaszolja, hogy az emberek vagy nem értik az ő héber hiteles igazolványait, vagy saját gondjuk közepette nem érnek rá azokkal törődni, ezért jiddisül folytatólag közli a nikolsburgi hitközség ajánló sorait. Egyebek közt megtudjuk ezekből, hogy Tauszk 39 hétig volt fogságban, hogy később túsul adta egész háza népét, testvérét és édesanyját, és hogy a Belgrádban ejtett foglyok kiváltását szintén ő vállalta. Az okmányt aláíró előkelőségek közt találjuk R. Schulhof Izsák egyik testvérét is.

A röplap hátsó oldalán egy himnikus dicsérettel teli rimes héber ajánlás után következnek Krakkó, Metz, Frankfurt, Amszterdam, Cleve főrabbiságainak az 1691–92. években keltezett megerősítő igazolványai – jelül annak, milyen utakat tett meg Tauszk, hogy a váltságdíjat összegyűjthesse.

Elmondhatjuk, hogy Tauszk igazi „Stadlan”, közbenjáró volt, aki mindent elkövetett hitsorsosai megmentéséért.

Róbert Péter